

ARCKÉPAZONOSÍTÁSOK

Az azonosítások során alkalmazott értékelési kategóriák a következők: **(1.)** az azonosság fiziognómiailag egyértelmű; **(2.)** igen valószínű; **(3.a)** nem zárható ki; **(3.b)** nem zárható ki, de inkább nem valószínű; egyértelműen kizárható **(4.)**.

A képaláírásokban található **(t.)** rövidítés azt jelöli, hogy az illusztráció az azonosítás segítése, illetve szemléltetése érdekében az eredeti változathoz képest tükrözve szerepel.

I. TÁBLA
Lippay vagy Szelepchény?

1. Szelepchény, MNM – Madonnás kép – Lippay, Wiedemann (1649)

2. Szelepchény: *Ex libris* (t.) – Breznóbánya (t.) – Bajmóc, B. v. Block (t.)

3. Lippay és Szelephény Wiedemann metszetein (1652)

XANTUS GÉZA SZAKVÉLEMÉNYE

Az oltárképen lévő főpapi figura leírása

Eldöntött fejű, félprofilba ábrázolt hosszúkás arcú, infulát viselő főpap. Az arckoponya nagyobb, mint az agykoponya mérete, homloka nem túlzottan magas, egyik füle látszik, amit a haj csak részben takar. A füle magassága azonos az orr hosszával, a szemöldöke dús szőrzetű és íve követi a szem formáját. Szemhéja nem vastag, nézése az arc irányával ellentétes, orra hosszú, az orrháton enyhe görbület van. Bajusza vastag, vége finoman felfelé hajlik, az orr alatti barázdát részbe növi be a szőr. Szája erőteljes, alsó ajka vastag, a szájjugokat a bajusza részben takarja. A orr-ajak barázda (*sulcus nasolabialis*) nem erőteljes. Dús körszakálla van, közvetlen az alsó ajak alatti részt már szőrzet fedi.

* * *

Lippay György leírása a Wiedemann-metszetek alapján

A metszeteken Lippay György hosszúkás, félprofilba fordított fejjel ábrázolt. Az arckoponyája határozottabban nagyobb, mint az agykoponyája, homloka nem magas, haja nem takar semmit a fülből. Orra hosszúkás, orrháton nincsen görbület, az orrcimpák erőteljesek. A szeme tágra nyitott, szemhéja nem túlságosan vastag, a szemöldök íve részben követi a szem formáját, a szemüregek hangsúlyosak. Bajusza vastag, vége felfelé simul, az orr alatti barázdát részben fedti szőrzet. A szájugokat részben takarja a bajusz, az alsó ajak nem túlságosan vastag, az orr-ajak barázda (*sulcus nasolabialis*) enyhén hangsúlyos. Kőrszakálla dús, azonban nem nő egybe a bajusszal és az alsó ajak alatti szőrzettel.

Összehasonlítás az oltárképen ábrázolt főpappal

Az árpási festményen lévő alak portréja soványabb, mint a metszeten lévő főpap arca. A metszeten a homlokduddor hangsúlyosabb, a szemüreg erőteljesebben kirajzolódik, a szemek nyitottabbak, ennél fogva a tekintet is különbözik. Az orr hosszúsága hasonlatos, viszont az orrcimpák mérete a metszeten vastagabbak, mint a festményen. A metszeten a járomcsont erőteljesebben látszik, mint az oltárképen ábrázolt alaknál és a haj sem takar semmit a fülből. A bajusz vastagsága és az orr alatti barázda hasonlatos, viszont az oltárképen megfestett alaknál a száj alsó ajka erőteljesebb. A metszeten az áll mérete határozottan vastagabb és a szakáll szőrzete is különbözik.

Összegezve: a „nem zárható ki” választ adom, azzal a kiegészítéssel, hogy ugyanakkor nem valószínű az egyezés (3.b).

* * *

Szelepchény György leírása az ex libris-metszet alapján

A metszeten félprofilban ábrázolt hosszúkás fej látható. Az arckoponya mérete nagyobb az agykoponyához viszonyítva, homloka nem magas, középen előomló haja van. Szemöldök íve nem követi a szem formáját, szemhéja nem vastag. Füle magasságának mérete azonos a hosszúkás orrával, az orrháton görbület látható. Bajusza vastag,

vége határozottan felfelé simul, az orr alatti barázda részben szőrös. Szája erőteljes, alsó ajka vastag, az orr-ajak barázda (*sulcus nasolabialis*) nem hangsúlyos. Kőrszakálla dús, már közvetlen az alsó ajkától kezdődik a szőrzet. Gyakorlatilag ugyanez a leírás adható az MNM-béli, még inkább a Benjamin von Block festmény alapján is.

Összehasonlítás az oltárképen megfestett főpappal

A fej formája hasonlatos, akárcsak a haj növése. A festményen infulát visel, de a közepén kilátszó hajtincs szintén egyezik a metszeten ábrázolttal. A szem formája azonos, a szemöldök íve viszont különbözik. A metszeten az orr kissé vaskosabb és az orrhát hajlata is erőteljesebb. A bajusz vastagsága hasonlatos, a végződése viszont különbözik. A metszeten a szakáll dúsabb. A tekintet és a száj formája viszont hasonlatos, akárcsak a fül-orr aránya. Az azonosságok terén különösen a fej formájára, a hosszúkás orra, az alsó ajakra és nem utolsósorban a fülre hívom fel a figyelmet (ez anatómiai szempontból gyakorlatilag olyan, mint az ujjlenyomat).

Mindezek alapján, összegezve: **2.** (igen valószínű) választ adom.

Kiegészítő megjegyzés

Érdekes, feltűnő különlegesség, hogy a Szelepchényről készült Elias Wiedemann-metszet karakterében nagyon hasonlít az ugyanezen sorozatbeli Lippay-metszetre. Az természetes, hogy a művészeknek van egy stílusa, ami összehangolja az alkotásait. De ebben az esetben nem pusztán a stílusjegyek mutatnak hasonlatosságot, hanem az arcnak a karaktere is.

BÜKÖSDI GÁBOR ÉRTÉKELÉSE

A Madonna-festményen bal oldalt, a pápa mellett álló főpap esetében a Szelepchényt ábrázoló, az MNM-ben őrzött képpel való rokoníthatóságra hajlok első összbenyomásban. Mindkét arckép harmonikus, ma úgy mondanánk „jóképűbb”, szebb, szabályosabb arcvonásokkal bíró férfit ábrázol. A Wiedemann-féle

Lippay- metszeteken egy durvább arcvonású ember látható. Ugyanakkor Szelepchény MNM-festményén egy szőkeéből őszülő férfi van, míg a Lippayt ábrázoló mindkét Wiedemann-metszet és az árpási olajkép megegyezni látszik a sötét hajzat tekintetében. A felső szemhéjak formája és a szemgödör szintén a Lippay-metszethez közelítik az oltárképi főpapot. Ugyanakkor a bajmóci és a breznóbányai Szelepchény-festményeken szintén sötét hajzatábrázolást látunk (2. sor), ami ismét Szelepchény felé billenti a mérleg nyelvét. A Madonnaképen az orrhát ugyan egyenes, éppen úgy, mint a MNM-ben őrzött Szelepchény-portrén, de ez utóbbi hegyes, kissé kitüremkedő orrhegyben végződik, míg a Madonnás arcképen az orrhegy húsozott és akár egy kifelé hajló orrhát ívelt lezárásának is tűnhet, ami a Lippay-metszettel teszi hasonlatossá. Az orrcimpától induló nevetőránc is inkább a Lippay-metszettel való egyezést mutatja, bár a metszeten ez a barázda hangsúlyosabb, a Szelepchény- portrékon viszont a nevető barázda határozottan egyenesen lefelé irányuló. A fül mind a Lippay-metszet, mind a Madonnás-kép főpap-figurája esetében kifelé álló, de ez a Szelepchény-ábrázolásokra is jellemző. Ha bizonyos fiziognómiai jegyeket egyenként veszünk, akkor talán inkább Lippay. Mindazonáltal a Szelepchény-képek többsége (az MNM-beli mellett a bajmóci és a breznóbányai) a finomabb arcvonású, összenyomásban „jóképűbb” első meglátásomra erősít.

II. TÁBLA

Szegedy Ferenc kancellár / egri püspök

4. Szegedy-metszet – Szegedy-festmény – Madonnás kép

XANTUS GÉZA SZAKVÉLEMÉNYE

Az oltárképen lévő alak leírása

Portréja csupán részben látszik, ami jelentősen megnehezíti az azonosítást. Feje hosszúkás, a fülek egyáltalán, a szakállnak nagy része nem látszik. Az állat, részben az orrot és a homlokot takarja a pápa kezében lévő hármaskereszt.

Homloka nem magas, fejét ősz haj borítja. A szemöldök íve követi a szem formáját, a szemhéja vastag, orra hosszú, az orrháton nem érzékelhető görbület, igaz részben takarásban van.

Bajusza vastag, lefelé hajlik, az orr alatti barázda szőrtelen, szájának alsó ajka enyhén vastagabb és alatta szőrtelen. Dús körszakállt visel, bár ez is részben látszik.

Szegedy Ferenc leírása

Hosszúkás, fél profilból ábrázolt fej, magas homlok, ívelt szemöldök, vastag szemhéj, a szemöldök íve nem követi a szem formáját. Hosszú egyenes orr, vastag bajusz, melynek vége felfelé hajlik, az orr alatti barázda viszont szőrtelen. A száj alsó ajka vastagabb, mint a felső, a szájzugokat a bajusza nem takarja. Tömött, dús körszakáll van.

Összehasonlítás az oltárképen megfestett alakkal

A tekintet hasonlatos, de a szemöldök különbözik, főként a metszettel összevetve. A középső festményen ugyanakkor már valamivel kevésbé karakteres a szemöldök vonalvezetése. Szegedynél a homlok magasabb, az orr hasonlatos, szájánál az alsó ajak viszont vastagabb és előbbre áll és a szakáll is közvetlen az ajak alatt kezdődik. Összegezve a 3.a választ adom.

BÜKÖSDI GÁBOR ÉRTÉKELÉSE

A két Szegedy-ábrázolás összehasonlásban meglehetősen eltérő karakterű embert mutat, de egynémely karakterjegyek egyezők: haragosan felfelé ívelő szemöldök, mely az orr felett szigorú függőleges ráncokat indít. Egyenes orrhát. Fölfelé fésült bajusz.

A Köpenyes Madonna festményen a Széchény György balján álló alakja rokonítható a Szegedy-féle metszettel, mert mindegyik szőke fejszőrzet, vagy szőkeségből őszült fejet, világos arcbőrt, világos szemet, egyenes orrhátat mutat (ez utóbbinál a rúd erre ráerősít). Viszont a szemöldök és a fésült bajusz fontos karakterjegyek, ezek viszont csak nyomokban, legfeljebb jelzésszerűen egyeznek.

Mindez megnehezíti a döntést. A Madonnás képen lévő arc és a mellette lévő metszet a világos tónusaik miatt ugyanazon személynek hat, de a metszeten és a mellette lévő fekete-fehér festményreprodukción lévő szigorú szemöldökív túlzottan fontos karakterjegynek tűnik ahhoz, hogy ezt határozottan állítsam. Ha szükséges mondanom valamit: véleményem szerint az azonosság lehetséges is, meg nem is.

III. TÁBLA

Illésházy György királyi főasztalnokmester

5. Wiedemann-metszet – Madonnás kép – Wiedemann-metszet (részlet)

XANTUS GÉZA SZAKVÉLEMÉNYE

A Wiedemann-féle Illésházy-metszet és a Madonna-festményen a pálos és ferences szerzetes mögött látható fejábrázolás összehasonlító elemzése nehéz feladat, mivel az oltárképen az említett fej több mint fele takarva van, ráadásul nem látszik a füle, amely a különböző embereknél olyannyira egyéni, akárcsak az ujjlenyomat. Itt a fej formája, az orr és a tekintet mutat hasonlatosságot, annak ellenére, hogy a szemgolyó más irányban van elmozdulva a metszeten. Az Illésházy-metszeten a homlok magasabb, a hajtincs kevésbé omlik előre, mint a festmény lila ruhás háttérfiguráján, viszont az agykoponya formája hasonlít, akárcsak a szemöldöksont. A bajusz és a száj lágyabban, magától értetődően festő-

ien van megoldva az oltárképen, nem annyira hangsúlyos mint a metszeten. Összegezve: az azonosságot nem lehet kizárni (3.a).

BÜKÖSDI GÁBOR ÉRTÉKELÉSE

A Wiedemann-féle Illésházy-metszet és az oltárképen található, lila galléros ábrázolás fiziognómiai jellegzetességei akár egyértelmű egyezést mutathatnak, ha írott forrás vagy bármi más miatt okkal tételezhető fel, hogy a személynek van keresnivalója a festményen. Homlok fölött középen „bóbitás”-ra vágott haj, vizenyős szemek, szőke vagy világos vörös szőrzet, ami a metszeten a szőrzetre alkalmazott tónusokban is megvan, a festmény színeiben pedig nyilvánvaló. Tehát az azonosság szinte egyértelműen állítható, vagy legalább nagyon valószínű (1. és 2. között). A metszet és a festmény fiziognómiai egyezései, illetve párhuzamai alapján elképzelhető, hogy a festmény közvetlenül a Wiedemann-ábrázolás nyomán készült, de ezt egyértelmű, írásos bizonyíték nélkül teljességgel állítani nem lehet.

IV. TÁBLA
Esterházy Pál királyi főudvarmester

6. B. v. Block, 1655 – Madonnás kép – Lovas metszet, 1665

7. B. v. Block, 1655, részlet (t.) – Lovas metszet, 1665 (részlet)

XANTUS GÉZA SZAKVÉLEMÉNYE

Az oltárképen lévő alak leírása

Az árpási Köpenyes Madonna-oltárképen Zrínyi Péter és az uralkodó között ábrázolt alak arca jobbra látható. A hajának egy része, a homlokának a bal fele, a bal szemöldökének a nagyobb része, valamint a bal szemének egy része van eltakarva. A hosszúkás fejen az arckoponya kissé nagyobb, mint az agykoponya. Hosszú, közepén elválasztott, vállára omló hajat visel, fülének egy része azonban látszik. Homloka nem túlságosan magas, orra hosszú, az orrháton görbület látható. Bajusza nem vastag, egyenes, végei hegyesek, nem takarja a szájugokat és az orr alatti barázdát benövi. Szájának az alsó ajka kissé vastagabb, mint a felső, álla kerek, szakállat nem visel. Szeme határozottan nyitott, szemöldök íve követi a szem formáját, a szemhéja nem túlságosan vastag, tekintetével jobb irányba néz.

Összevetés Esterházy Pál ábrázolásaival

Esterházy Pál a róla 1665-ben készült lovas metszeten és az 1655-ös festményen szintén hosszúkás arccal ábrázolódik. Az arc és az agykoponya aránya hasonlatos az oltárképen látható fej arányával. A festményen és a metszeten is hosszúkás orral, az orrháton görbülettel van megjelenítve, ami szintén hasonlatos az oltárképen megfestett alakkal.

Esterháznak a metszeten és a festményen ábrázolt bajusza hasonlít az oltárképi alak bajuszához, azzal a különbséggel, hogy a festményen az orr alatti barázdát nem növi be a szőrzet. A száj szintén hasonlatosságot mutat, akár csak a kerek áll, bár az utóbbi a metszeten kisebb, mint a festményen és az oltárképen.

Esterházy az őt ábrázoló képeken süveget visel, ezért a hajának a felső része nem látszik. A metszeten a vállig érő haj takarja a fület, míg a festményen nem. Ezeken az ábrázolásokon a szeme, akár csak az oltárképen megfestett alaknál határozottan nyitott és a szemöldök íve követi a szem formáját és a felső szemhéj vastagsága is azonos.

Az Esterházyról készült lovas metszeten és a festményen a szemgolyók kissé jobban el vannak fordulva, mint az oltárképen megfestett figuránál, de a tekintet szintén hasonlatosságot mutat.

Végső következtetésként az „azonosság valószínű” (2.) választ adom.

BÜKÖSDI GÁBOR ÉRTÉKELÉSE

Az I. Lipót mellett/mögött jobbra lévő figura igen nagy valószínűséggel Esterházy Pállal azonosítható a hosszúkás, lefelé keskenyedő arcforma, szem felett egyenesen húzódó szemöldök, kifelé ívelő orrhát a hosszú orron, bajuszforma alapján. További fiziognómiai egyezések: hosszúkás, lefelé keskenyedő arc; a szemöldök enyhe ívben kifelé tart a homlok- és halántékcsontról találkozásáig; enyhén ívelt, keleties felső szemhéj; vékony, hosszú orr, határozottan kifelé hajló orrhát, lekerekített, de hegyes orrvég; az alsó állkapocs fülcimpától az állcsúsig terjedő jellegzetes íve, illetve a járomcsont alatt lévő, az állkapocs ívét követő tónus, amely a Madonna-festményen és a metszeten igen hasonló; továbbá egyforma fazonra igazított bajusz; a fejszőrzet sötét tónusa; sötét szemek; gömbölyű áll. Továbbá a Madonnás kép figuráján lévő ruha színben, a gallér szabásában, a gallér alatti gombok elhelyezkedésében és anyagszerűségében egyezést mutat az összehasonlítás elsődleges alapjául szolgáló Benjamin Block-féle 1655-ös portréval, vélhetően tehát annak alapján készült.

V. TÁBLA

Pálffy Miklós királyi főkamarás, pozsonyi gróf

8. Wiedemann-metszet – Madonnás kép – Heidenreichstein, festmény

9. Wiedemann-metszet (részlet) – Heidenreichstein, festmény (részlet)

XANTUS GÉZA SZAKVÉLEMÉNYE

A Forgách Ádám és Zichy István mögött álló figurát és a Pálffy Miklósról készült metszetet, illetőleg festményt összehasonlítva a különbözőség mellett több hasonlatosságot is lehet felfedezni, annak ellenére, hogy az oltárképi alakból itt is, miként Illésházy esetében kevés látszik. A metszeten látható portrén kerek arc, közepén elválasztott vállig érő göndör haj, viszonylag nem hosszú, az aljánál vastag orr, aminek kerek orrcimpája és enyhén széles orrnyílásai láthatók. Ajkai arányosak, a szájug kissé ívelt. Alig észrevehető bajuszt visel. A félprofilba elfordított némileg megdőlt arccal ellentétesen fordul a szeme, tekintete és a szemöldök íve hűen követi a szem ívét. Ez az a pont, ahol komoly hasonlatosságot fedezhetünk fel az oltárképen ábrázolt alakokkal. A festmény figurájának csak a homloka feletti hajtincse látható, ami különbözik a metszeten ábrázolt Pálffy Miklós göndör hajától. Az orr hossza és az orrhátnak a formája hasonlatos, az orrnyílásai nem láthatók, ami a fejtartásának köszönhető (nem dől enyhén hátra mint a metszeten), szája nem látszik. A szemének mozdulata, tekintete és a szemöldökének az íve hasonlatos. Összegezve egyértelmű azonosságot nem lehet állítani, de komoly karakterbeli hasonlatosságot fel lehet fedezni. Az azonosság tehát valószínű (2.).

BÜKÖSDI GÁBOR ÉRTÉKELÉSE

A Pálffy Miklóssal történő esetleges megfeleltetés esetében „a nem zárható ki” besorolást javasolom (3.a). A szókeség a metszeten és a festményen egyértelmű párhuzam. Elég kevés látszik viszont az archból. Nemcsak az Illésházy-, hanem a Pálffy-metszeten is látszik a szókeség a festményen megfigyelhető szókeség, mert ezeken a képeken vannak sötét tónussal megfogalmazott szőr, anyagszerű felületek (a zekén lévő prémgallér stb.). Hasonlóságok: a metszet és a festmény is szőke, világos fejszőrzetű embert ábrázol; az orr formája mindkét ábrázoláson ugyan hasonló, de a metszeten az orrhegy hangsúlyosabb, rusztikusabb; az orrcimpától a szájugig húzódó nasolabiális redő vagy mosolyredő mindkét ábrázoláson jelen van, hangsúlyos; legvégül pedig a szemhéjak íve.

VI. TÁBLA

Batthyány Kristóf királyi főpobárnokmester

10. Madonnás kép – Ósgaléria – Németújvár, portrégaléria

11. Metzger-metszet, 1674 – Madonnás kép – Metzger-metszet (t.)

XANTUS GÉZA SZAKVÉLEMÉNYE

A oltárképi alak leírása

Az oltárképen a Nádasdy Ferenc és I. Lipót között megjelenített alak leírása a következő. Az árpási Köpenyes Madonna képen megjelölt figurának az arca fedésben van megfestve, nem látszik az egyik szeme, valamint a fél arcának és hajának bizonyos része. A kissé hosszúkás fejen az arckoponya nagyobb, mint az agykoponya. Feje közepén elválasztott hosszan lenyúló haját visel, bár ennek egy része nem látható. Az orra hosszúkás és az orrháton érzékeltetve van egy enyhe görbület. Lenyúló, vastag bajuszt visel, azonban az orr alatti barázda szőrtelen. A szája kissé nyitott, az alsó ajka vastagabb, mint a felső, a szájzugokat takarja a bajusz. Az álla szabályosan kerek. A tágra nyitott szem feletti szemhéja határozottan vastag, a szemöldök íve követi a szem görbületének a formáját.

Összevetés Batthyány Kristóf ábrázolásaival

Összehasonlítva az árpási Köpenyes Madonna-képen megfestett figurát Batthyány Kristóffal a rendelkezésre álló, őt ábrázoló metszettel és az egész alakos festménnyel a következőket lehet elmondani. Mind a metszeten, mind a festményen Batthyány Kristóft ábrázoló félprofil nézetű ovális fejen az arckoponya kissé nagyobb, mint az agykoponya, akárcsak az oltárképi alaknál. A homlok magas, a metszeten oldalt rövid haját visel és egyik füle látszik. A festményen közepén elválasztott, vállára lenyúló, a fülét eltakaró haját visel. Ez mutat hasonlatosságot az oltárképi alakkal, ott azonban a homlok alacsonyabb.

A metszeten hosszúkás orral, az orrháton határozott görbülettel van ábrázolva, a festményen az orrháton nincsen görbület. Bajusza a metszeten kissé hosszabb és jobban lehajlóbb, mint a festményen. Mindkét ábrázolásnál vastag, tömött és befedi az orr alatti barázdát. A bajusz tömöttsége és részben a formája, kivéve az orr alatti barázdát, hasonlatos az oltárképen megfestett figurával.

A száj a metszeten és a festményen is csukott, ellentétben az oltárképen ábrázolttal, viszont a festményen az alsó ajak vastagsága és az

áll kerekése nem sokban tér el az oltárképi alaktól. A festményen a szem nyitottsága, a szemöldök íve mutat hasonlatosságot az oltárképi alakkal, a felső szemhéj viszont vékonyabb, akárcsak a metszeten.

Ami pozitív irányba mozdítja el az összehasonlítást, az a tekintet. A metszeten és a Madonna-festményen ábrázolt Batthyány Kristóf tekintete egyaránt hasonlatosságot mutat az oltárképen megfestett alak tekintetével.

Összegezve: ebben az esetben kivételesen a **2.** és a **3.a** minősítés közötti szintet látom helytállónak (valahol a „valószínű” és a „nem zárható ki” között).

BÜKÖSDI GÁBOR ÉRTÉKELÉSE

A Madonnás képen a Nádasdy Ferenc és I. Lipót között/mögött álló személy lehet Batthyány Kristóf, sőt ez erősen valószínűsíthető. A bajusznak a korszak magyar férfija számára vélhetőleg jóval fontosabb identitás-jelvény értéke lehetett, mint például az öregedésből fakadó hajviselet változásnak. A metszeten ugyan ívelt a szemöldök, a homlokcsont és orrcsont találkozása, az orrnyereg indulása ugyan mélyebb, de a kifelé hajló orrhát, a gömbölyű áll, a szem formája és a bajusz egyeznek. A metszet, úgy látom pár évvel később készült, de annál idősebb embert ábrázol, a fej tetején pedig tonzúra-szerű borotvált rész vagy öregedés miatti kopaszság van, ez kérdéses számomra. Ha hihetünk az 1674-es, hitelesnek mondott metszetnek, akkor Batthyány felemás szemöldökű volt. Nos, az uralkodó mögött, balra található figurának a bal szemöldöke indulása ugyanúgy egy alacsonyabban ívelő szemöldököt sejtethet, hiszen a fej kicsit jobbra biccentett, ezért a bal szemöldöknek feljebb kellene lennie már az orr felőli indulásnál is. A metszeten a bal szemöldök lejjebb van és a festményen, igaz a bal arcfél takarva van, szintén úgy indul a bal szemöldök, mintha egy lejjebb lévő ívben folytatódna. A jobb szélső festmény ugyan naivnak hat, de a borotvált (gömbölyű csúcsban végződő) áll, a hosszú harcsabajusz, a kifelé görbülő orrhát és szemöldökív tekintetében következetesen illeszkedik (a felirat okán hiteles)

metszet és a Köpenyes Madonna feltételezett ábrázolásaihoz. A közepe festmény egész alakos, a háttérben egy város látképével. Ezen a festményen a felemás szemöldök, a kifelé ívelő orrhát, a sötét szemek, a hosszú harcsabajusz egyezést mutat a metszettel és a Köpenyes Madonnán lévő, vélhetőleg szintén ugyanőt ábrázoló arcképpel. Ám a hatalmas körszakáll, a fej- és testtartás, az öltözet, az egész alak és háttér inkább az apját, Batthyány Ádámot ábrázoló közismert képet parafrázeálja.

A harmadik, németújvári festmény háttérének, ruházatának, kompozíciójának, színvilágának kétségkívül magas színvonala mellett az arc ábrázolásában nehéz eldönteni, hogy klisék, esetleg valamilyen sajátos ikonográfia vagy naivitás, vagy a modell ismeretének hiánya miatt meghatározó-e az elvontság. Ugyanis nehéz valóságosnak látni ezt az arcot. Ezen a festményen a felső orrnyereg ugyanúgy keskeny az indulásnál, mint a metszeten, viszont az orr hegye húsos, gömbölyű és széles, míg a metszeten hegyes végződésű. A többi ábrázoláson az orrhát egyértelműen kifelé ívelt, itt ez hiányzik. A bajusz hiánya mire utalhat, talán ifjúkori ábrázolás? Ugyanakkor a szemtáskássága érettebb korú emberre is utalhat. Ellenben a felemás szemöldök ezen a képen is megvan, mint Batthyány Kristóf fő ismertetőjegye.

VII. TÁBLA

A ferences szerzetes, Cristóbal de Rojas y Spinola tinini püspök

12. Madonnás kép – Ua. (t.) – Museum am Dom, St. Pölten

XANTUS GÉZA SZAKVÉLEMÉNYE

A püspökkép és az árpási Köpenyes Madonna oltárképen szereplő ferences szerzetes arcvonásának összehasonlítása során a következő megállapítások tehetők. A püspök arca félprofilba el van fordítva, mindazonáltal szembenéz a nézővel, míg a profilból ábrázolt ferences felfelé néz. Az eltérő ábrázolástól függetlenül a tekintet hasonlóságot mutat a két portré között. Mindkét alaknak kerek az álla. Szájuknak formája, annak ellenére, hogy a ferences esetében enyhén nyitott, valamint a kevésbé dús bajusz szintén hasonlatos, s voltaképpen azonos karakterre utal.

A két orr formáján lehet felfedezni eltérést. A püspök alakjánál megfestett orrháton enyhe görbület van, míg a ferencesnél az orrhát egyenes, az orr hossza és az orrhegy azonban mindkettőnél megegyező.

A hajviselet természetesen eltérő. A tonzúrát viselő ferencesnél a fül teljes egészében megfestett, a püspök esetében a már hosszúra növesztett haj eltakarja a fülének nagy részét, ezért ezt nem lehet összehasonlítani.

Összességében a félprofilból ábrázolt püspök és az oldalnézetből megfestett ferences szerzetes arcának a formája és kifejezése azonoságra enged következtetni (2.).

BÜKÖSDI GÁBOR ÉRTÉKELÉSE

Valószínű, hogy a későbbi keletkezésű festményen látható magas rangú pap és a Madonnás kép ferencese ugyanaz a személy. Szembeötlőek a fiziognómiai egyezések, hasonlóságok: például széles homlok, nagyon hasonló száj középvonal és Cupido-ív (a felső ajaknak a *philtrum* alatti felső vonala) és az alatta lévő hangsúlyos, húsos felső ajak rész, hangsúlyos orr, mindenekelőtt pedig a jellegzetes, karikás alsó szemhéj. Ezek a hasonlóságok akkor is érzékelhetőek, ha a Madonnán profil, a későbbi, püspöki ábrázoláson majdnem frontális ábrázolás látható.

Természetesen fiziognómiai eltérések is megfigyelhetők. Az orr ívelése és a szemöldök ív stb. tekintetében a részletes elemzés különbségeket is mutatna, de ettől még igen valószínű, hogy a két festmény ugyanazt a személyt ábrázolja (2.).

KÉPMELLÉKLETEK

1–2. A birodalmi korona és a Habsburgok házi koronája

3–4. I. Lipót ábrázolása császárként, illetve magyar királyként

5–6. I. Lipót magyar királyi titkos pecsétje (*sigillum secretum*)

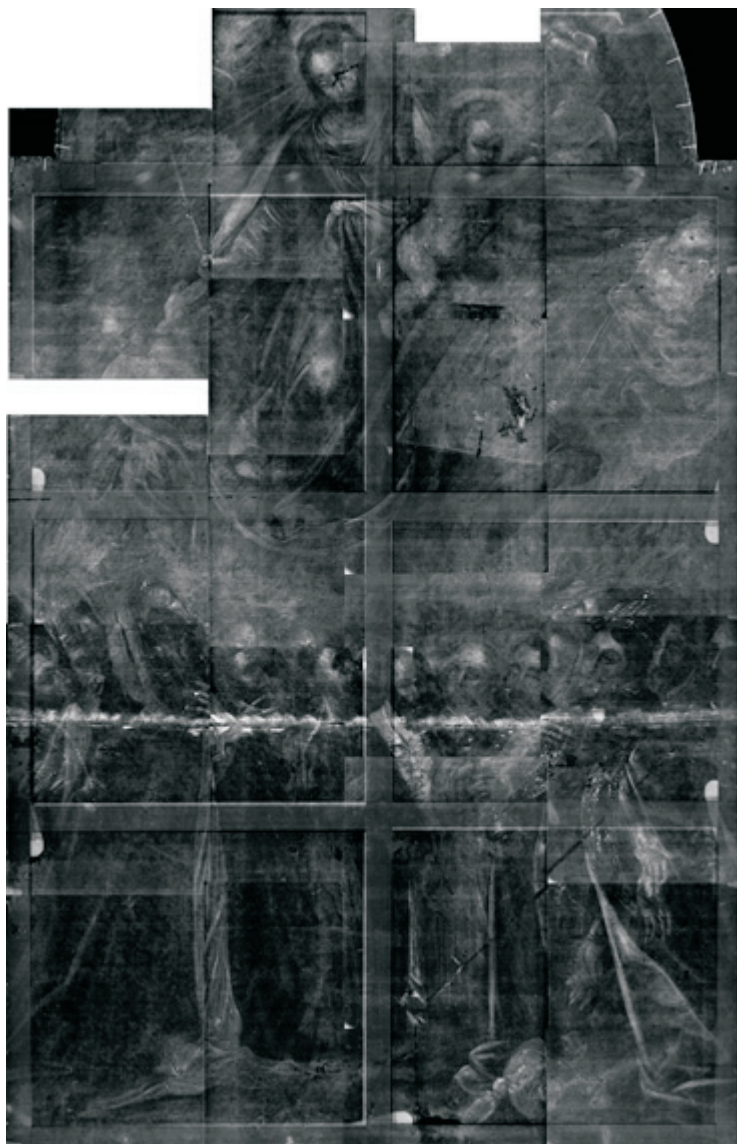
7–8. I. Lipót magyar királyi kettős pecsétje (*sigillum duplex*)

9–10. Petrechich Péter (Wiedemann metszete; zágrábi portré)

11–12. Esterházy Pál és Nádasdy Ferenc (Wiedemann metszetei)

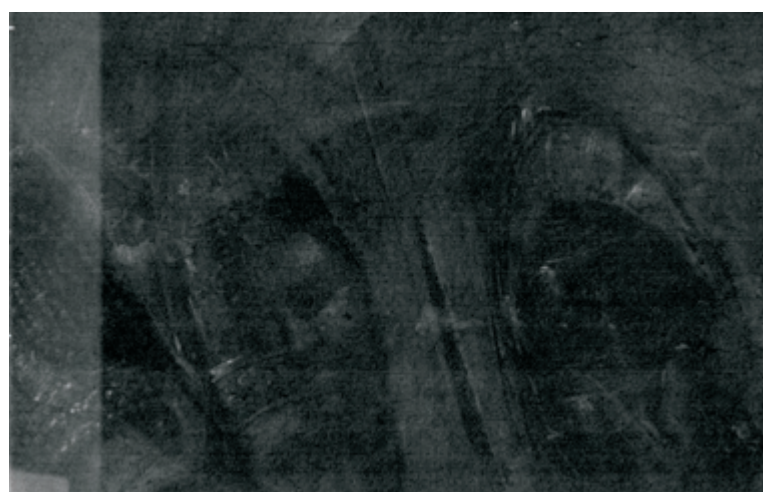

13. A Madonnás kép röntgenfelvétele (balra)
14. A pápa eredeti ábrázolásának rekonstrukciói (XANTUS LEHEL és XANTUS GÉZA)

15. Röntgenfelvétel részlete (a ferences és a pálos mögötti alakok)

16. Röntgenfelvétel részlete (arcábrázolás főpapi infula mögött)